

APROXIMACIÓ ALS MALNOMS DE BANYERES DE MARIOLA

Jordi BERENGUER i MOLINA (*Sensio*)
Jordi BERENGUER i BALLESTER (*Goio*)

I. SITUACIÓ

Banyeres de Mariola, situat dintre de la comarca de l'Alcoià, respon a la geografia més pura dels pobles d'interior. Enclavat en el cor de la Serra Mariola les seues terres són travessades pels rius Vinalopó i Marjal. Aquesta situació geogràfica influeix de manera important en l'objectiu del nostre estudi el qual intentarà descriure la significació dels seus malnoms, sobre unes causes socials.

Demogràficament 7.108 són els habitants que resideixen en aquest indret, la major part dels quals viuen d'una incipient indústria tèxtil, que constitueix la principal font de riquesa en l'economia local. Pel que fa l'àmbit rural, la majoria dels masos resten deshabitats. L'agricultura, doncs, és conreada amb finalitats no professionals i sense continuïtat.

II. INTRODUCCIÓ

Aquesta aproximació als malnoms de Banyeres consta d'un cos de 667 malnoms recollits bé oralment, bé a través de fonts escrites com ara programes de festes, revistes locals, etc. Les directrius del nostre estudi intenten establir una classificació semàntica la qual té en compte certs aspectes socials d'una importància cabdal en la configuració dels malnoms. Aquests són:

a) *Immigració*

Cal destacar el fet mitjançant el qual trobem una forta incidència del lèxic castellà, perquè Banyeres ha sofert una poderosa immigració forastera des de la dècada dels seixanta produïda, en bona part, per una constant oferta d'ocupació tèxtil. Ho podem trobar en mots com "Barriga verde", "Pequeño", "Callando", "Manitas de plata", "Gato", "Lengua de trapo", (la major part dels

quals els trobem caracteritzats en camps semàntics referents a qualitats físiques i oficis). Aquests camps de significació representen l'empenta del castellà. D'altra banda, trobem una mena de barbarismes indeterminats en la seua forma que barregen castellà/valencià. Així, veiem "Corasson", "Macarrones", "Sapatones", "Panessillo".

b) Tèxtil

Significativa serà, també, la indústria del tèxtil pel que fa al seu reflex en el marc de l'onomàstica banyerina. A tall il·lustratiu, el camp semàntic dels oficis ens mostra la forta diferència que existeix entre els malnoms referits a l'àmbit urbà-industrial (70), i els que al·ludeixen a l'àmbit del camp (17). La tradició popular constata el predomini de malnoms amb un ressò industrial en certs camps. Els treballadors acostumaven i acostumen a la creació de malnoms per tal de substituir els seus noms amb la finalitat d'obtenir el seu microespai particular. Així apareixeran, indistintament, tant creacions pejoratives com afectives, segons marque el context de la feina.

c) Ruralia

Un fet contrari al de la indústria ocorre en la ruralia que ha patit un total retrocés en l'evolució productora de malnoms. D'aquesta manera, una gran part reflecteixen la progressiva desaparició de l'àmbit camperol a Banyeres de Mariola. La toponímia n'és una bona mostra. Els noms dels masos, per exemple, caracteritzadors d'estirps familiars senceres se'ns mostren com a un referent situacional obligat a nivell geogràfic, i més encara com a referent d'una tradició agrícola en vies d'extinció. És el cas de malnoms com "Les Agüeles", "Buixcarró", "Aixarc", "Camp de l'Or", "Cabeço". Tot i això, en la toponímia urbana sí trobem la mostra d'una major vigència i quotidianitat a l'hora de la pervivència dels malnoms, com trobem a "el del forn", "la del cine", "el de la tahona".

d) Inestabilitat lingüística

Aquesta característica ens condueix cap a trets més comuns i generals en l'aparició dels malnoms en el seu ús a tot el domini lingüístic, és a dir, trobem una varietat i indeterminació de fenòmens que afecten els malnoms. Parlem d'inestabilitat fonètica com a "Tavallola" (on s'ha produït un fenomen d'assimilació en la vocal pretònica, hauríem de tenir "Tovallola"), o com ocorre a "Embaixaor" (on hi ha la pèrdua de la *-d-* intervocàlica, hauríem de tenir "Ambaixador"), o com el cas de "Aspindarga" (on hi ha el canvi dels grups *es-*, *em-*, *en-*, als grups *as-*, *am-*, *an-*, típic del valencià meridional, hauríem d'obtenir "Espingarda"). En morfologia és constatable l'altíssima producció del sufixos *-ero* i *-er* (no tenim cap constància de malnoms amb sufixos en *-aire*): "Atautero", "Datilero", "Cartero", "Fontaner", "Ferrer", "Fuster", (sobretot al camp del oficis on aquest sufix és gairebé una constant). Altres fenòmens remarcables seran els de la composició: "Mataburres", "Matagüeles", "Matarrates", "Camasema"; i en derivació (a banda dels sufixos ja esmentats),

també en trobem en *-et*: "Ceguet", "Tontet", "Tronquet"; en *-illo*: "Sentillo"; en *-ito*: "Frasquito"; en *-ato*: "Jabato".

III. CLASSIFICACIÓ SEMÀNTICA

1. MALNOMS PROVINENTS DE LA TOPONÍMIA

a) *Toponímia rural*

A.1. NOMS PROPIS DE LLOC: Agüeles, Ambrosies, Altet, Aixarc, Ansarí, Caseta Antolí, Assut, Bacorero, Barraquetes, Baixà, Bassa, Banyesa, Benassait, Bovar, Buixcarró, Cabeço, Camp de l'Or, Casalta, Casa nova, Cercat, Clot, Congregants, Cossi, Cotonera, Caseta dels Menors, Mas de les Domingues, l'Empalme, Escorial, Estació, Fàbriques, Fenassosa, Ferrera, Foia-ampla, Foia-redona, Galbis, Garin, Llidoner, Macià d'Aracil, Mas, Maset dels Patos, Massanet, Massereta de Pau, Menora, Molinero, Molí Nou, Molí Sans, Molí Tap, Molí Sol, Molí Roig, Molí l'Espenta, Molí Xerene, Caseta les Monges, Morer, Caseta els Muts, l'Olleria, Paraor, Caseta els Pardalets, Pati, Patiràs, Perolit, Pinarets, Polopera, Povila, Ral (de Real), Caseta Reig, Renocar, Riojana, Secanet, Serrella, Casa Sirera, Solaneta, Somo, Teularet, Tollós, Torretes, Caseta Torró, Talaia, Ull de Canals, Ventorrillo, Villa Rosa, Vinçle.

*Tots aquests malnoms de toponímia rural responen a l'esquema sintàctic que segueix com: DETERMINANT + PREPOSICIÓ + DETERMINAT + SUBSTANTIU, per exemple "el de la Casalta", "la de la Fenassosa". (Aquesta construcció també pot aparèixer en altres malnoms toponímics).

A.2. NOMS COMUNS: Assut, Corralets, Ereta, Marjalero (de la Marjal), Molinet, Partidor, Pla, Pouet, Rambla, Solana.

b) *Toponímia urbana*

Botigueta el Susto, la del Cine, Costera, Fonda, el del Forn, Monumento, Plaça, el de la Societat, el de la Tahona.

c) *Toponímia forastera*

C.1. GENTILICIS: Americà, Americano, Anglesa, Biaruda, Bilbaino, Canari, Francés, Granaino, Íbera (de Ibi), Jumillano, Koreano, Madrilenyo, Manxega, Navarret, Sevillano, Valencià, Villenica, Yeclano.

C.2. NOMS DE LLOC: Betlem, Bocairent, Campanar d'Albaida, Espanya, Muro, Porcuna.

C.3. ALTRES NOMS QUE INDIQUEN CERTA PROCEDÈNCIA: Siete Mares, Socarrat (procedent de Xàtiva).

2. MALNOMS PROVINENTS D'ELEMENTS RELACIONATS AMB LA NATURA

a) *Animalística*

Abella, Ardilla, Animalet, Borrego, Bou, Bufalagamba, Buc (espècie d'eixam d'abelles), Cagarnera, Caragol, Catxorro, Cigarra, Corb (o), Conejo, Conill, Currutaca, Cuca, Egua, Gallo, Gataboba, Gato, Gos, Gossos, Jabalí, Jabato,

Jò nec, Leon, Loro, Lleó, Lluç, Manso, Mona, Mosca, Mica, Pato, Pollero, Pollo, Puça, Quisquilla, Raboses, Ratera, Raton, Raticia, Sardina, Sorro/illa, Tiburó, Tonyina, Vaquero, Xixarra, Xona, Xinxé.

b) Món vegetal

Berzas, Billota, Carrasca/o, Castanyes, Canyares, Fenoll, Fongo, Olivares, Olms, Pino, Soca, Taruc, Turma, Tronquet.

c) Geografia

Campos, Montanya, Roc, Regallaor, Serrano.

d) Altres

Centella, Fogueret, Raio, Trino, Xispa.

3. MALNOMS RELACIONATS AMB EL SECTOR ALIMENTARI

a) Fruits del camp

Bacora, Bajoca, Ceba/eta, Cogombre, Datilero, Espinaca, Figa, Melona, Mansana, Nyora, Oliva, Pepino, Pera, Tomata.

b) Provenents d'animals

Hueva, Morro, Xulla.

c) Provenents del menjar i comerç:

Bamba, Coca, Catalana, Farina, Gaspatxo, Gelat, Macarrones, Mandrugo, Paella, Paibó*, Panecillo, Tortilla, Vinagre, Xicle, Xocolate.

d) Altres

Aspirina, Palillo.

4. MALNOMS PROVINENTS DE MOTS ESCATOLÒGICS, SEXE I DESPECTIUS

a) Relacionats amb el cos humà

Birlo, Boles, Cap de nina, Casporrí, Pilotes, Pixorrut, Porra.

b) Singularitats de caràcter

Babós, Burracansà, Cagantxo, Cagó, Distragut, Furgaes, Guarro, Malalt, Malcabet (ADJ.+SUBST.), Mal de cap (ADJ.+PREP.+SUST.), Mal geni (ADJ.+SUBST.), Malo, Maricó, Matagüeles, Mataburres, Matagossos, Matarates, Miserable, Mostosa, Mitjaona, Mitjallegua, Nena, Petorrero, Pixaboires, Putero, Puto, Putín, Ràcana, Roïna, Sarna, Xonero, Xulotes.

c) D'elements escatològics

Bonyigo, Bragues, Cagarruta, Lefa, Llacáin, Moquillo, Palomina, Salitre.

d) En sentit despectiu

Cardaor (als del poble veí: Bocairent).

e) *Altres*

Busbèira, Malament.

5. MALNOMS PROVINENTS DE L'ONOMÀSTICA

a) *Malnoms basats en el prenom*

A.1. NOM PROPÍ SENSE ALTERACIONS: Elies, Camilo, Carmela, Celestina, Daniela, Escolàstica, Fermín, Mauricio, Marcelino, Perfecto, Polonio, Rufo, Sèlia, Socorro, Trini, Telesforo.

A.2. NOM PROPÍ ALTERAT (diminutius, augmentatius, composició, etc.): Agustinet, Aureana, Cloti, Frasquinto, Pere-Miquela, Pepe-Sensio, Pauleta, Quico-Paula, Sensio, Tona (de Toneta), Tónico.

A.3. NOM PROVINENT D'UN ALTRE NOM PROPÍ: Ambròsies, Conxites, Gilos, Gorgòria (de Gori).

A.4. HIPOCORÍSTICS: Colau, Curro, Feleta, Goio, Nelo, Sentillo, Tino.

b) *Malnoms basats en el cognom*

Barratxa (de Barratxina), Barsó (de Baldó), Beldeta (de Belda), Bernabena (de Bernabeu), Catena?, Cone (de Conejero), Coneja (de Conejo), Galiana, Garcia, Llopis, Momponet (de Mompó), Múrcia, Pastorel·la (de Pastor), Puerto, Risueño, Ruano, Rus, Verduga (de Verdú), Gimena.

c) *Altres*

Colino, Helios, Joel, Xemari, Ximoxenco.

d) *Malnoms provinents de personatges famosos*

Balzac, Calimero, Epi, Larry, Machín, Pinotxo, Popeie, Rommel, Suares (jugador de futbol), Tarsan, Tralis (provinent del nom d'un bar famós d'Alcoi), Vicky, Xita.

6. MALNOMS PROVINENTS DE CARACTERÍSTIQUES FÍSQUES

a) *Referits a atributs i conceptes físics*

Anima de ferro, Cansat, Cego, Ceguet, Coixo, Coixo Norato, Colorao, Gorda, Guapo, Anvalid, Largo, Lindo, Manco, Manquet, Moreno, Blau, Blanquita, Peque, Pequeño, Roig, Rubio, Rullo, Sompo, Sord, Sordet, Tendre, Trensa, Tontet, Xato, Surdo, Quimeres, Recatxat, Brillantina, Callando, Retaco, Mirasielos, Amores.

b) *Referits a trets i parts del cos humà*

Barruga, Bigot, Bocatorta, Bocotes, Barriga verde, Cabellera, Cabiu, Calvet, Camasema, Careto, Corasson, Costra, Cueta, Cuixes, Esqueleto, Lengua de trapo, Manitas de Plata, Manotes, Melic, Mitja dona, Morros d'olla, Panxa, Panxacocos, Panxo, Pelat, Pentinat, Petxito, Petxo, Figa, Xufa, Llúpia.

7. MALNOMS PROVINENTS DEL MÓN DEL TREBALL

a) Oficis d'àmbit urbà i industrial

Atautero, Aguasil, Algepser, Barber, Bassurero, Brossero, Brossa, Bombiste, Bombero, Boter/o, Bunyolera, Carbonera, Carnisser, Cartero, Cacauero, Corretger, Corredor, Cantaor, Consumero, Cotonero, Curandero, Esclaor, Espardenyera, Enterraor, Electriciste, Estanquera, Estraperliste, Ferrer, Filaner, Fontaner, Formatgero, Fuster, Jues, Letxero, Llander, Llumener, Manyà, Matxero, Mistera, Monesillo, Minero, Notari, Ordinari, Pallasso, Palletera, Passante, Pastelero, Pasteleria (la de), Platillero, Peluquera, Papero, Pintor, Pistolero, Ballaor, Pujante, Sagristà, Sagristana, Correues, Sapatero, Sabater, Sastre, Seviet, Sereno, Taquillero, Taxiste, Trajinante, Tramusseru, Tabaleter, Teléfonos (el de), Verdulero, Xurrero.

b) Oficis d'àmbit rural

Cabrereta, Colmener, Datilero, Asquilaor, Gallinero, Garbera, Granero, Maser, Mongero, Pollero, Ruixador, Regaor, Safranero, Vaquero, Guardeta, Maxaco.

8. MALNOMS PROVINENTS DELS MÓN DE LES COSES I ELS OBJECTES

a) Relatius als objectes cassolans

Agulla, Bassenilla, Carda, Cigarro, Colilla, Llanterna, Llapissera, Clauer, Motxo, Martell, Patxolí, Palillo, Paleta, Sapatones, Tavallola, Xiruca.

b) Relatius a la festa

Aspindarga, Flauta, Guitarró, Piula, Polaina, Trabuc, Requinto, Tambor, Violí.

c) Relatius al camp

Carros, Cabasset, Cuiro, Macuto, Mandúria, Palaca, Pallares, Sacà.

d) Relatius a l'àmbit urbà

Badall, Campana, Campanetes, Campanar, Cotxera, Calessa, Farol, Motomoto, Bussinc (nom d'una marca de camió antiga).

e) Altres

Bola, Bolilla, Bomba, Cartutxo, Fita, Pistolo, Revòlver.

9. MALNOMS PROVINENTS DE LA SITUACIÓ SOCIAL

a) Jerarquia

Capitana, Coronel·la, Governao, Merescal, Flare/a, Cura, Curaco, Recluta.

b) Aristocràcia

Conde, Embaixaor, Marqués, Reiet, Rei, Reina Mora, Reina, Califes.

c) *Altres*

Gitano, Millonari, Moret, Moro, Padre, Roïna, Ric, Bessó.

10. MALNOMS D'ORIGEN INDETERMINATS

Bataner, Boli, Bossallanda, Borrelló, Berbena, Bolillera, Baila, Buru, Brum, Càrpio, Carreres, Carinyo, Catxapa, Comanxero, Contra, Corrindeu, Calores, Corsa, Corrita, Cristo, Fabriciano, Fefa, Ferroberro, Furuma, Llíbera, Llucano, Llupito, Madama, Mau, Milotxes, Minarma, Misco, Morrió, Moeta, Moraleja, Netja, Orri, Patxola, Pavi, Perlao, Picolí, Pindorro, Piti, Platxat, Primero Potxolino, Pisques, Regol, Rivales, Repalleta, Sandario, Simó, Solva, Solita, Talo, Tato, Tome, Trapalí, Tupaor, Vainica, Verona, Volta, Xagna, Xaru, Xigüela, Fussilam, Xupi, Xurris, Xusco i Nyonyo.

IV. CONCLUSIONS

1. Influència social en la creació dels malnoms. En el cas de Banyeres de Mariola són fets cabdals en la producció de malnoms les repercussions de la desruralització i la progressiva industrialització. Totes dues circumstàncies motiven un augment demogràfic forani de predomini castellà caracteritzat per la interposició d'aquesta població sobre l'autòctona.

2. La construcció sintàctica predominant és DET.+PREP.+DET.+SUBST., sobretot en el cas de la toponímia. La resta de malnoms segueixen la construcció DET.+ART. No cal dir que tots els malnoms van acompanyats del nom propi o del cognom a qui es refereixen.

*Hi ha altres malnoms la forma dels quals s'aproximen a locucions i frases fetes com els casos de:

— *Catalio*, que prové de l'expressió /ke tal io/

— *Cascucascu*, provinent de l'expressió /kadasquí és kadasdí/

*Altres apel·len cap a una explicació contextual necessària per tal d'esbrinar la seua significació:

— *Pepe Soles*, és el cas d'un personatge que no volia que l'esmentaren pel seu nom compost; els companys de feina fent broma li atribuïen aquest malnom. (Casos semblants són els de malnoms com "Feu el favor" i "Paibó".

3. Per finalitzar sols ens queda constatar l'alt grau d'instabilitat morfològica i lèxica que presenten els malnoms.

